

ПОНЯТТЯ ТА МІСЦЕ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

РОЗВАДОВСЬКИЙ Володимир Іванович - кандидат юридичних наук, завідувач кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника

УДК 342.536.1

Статья посвящена общетеоретическим проблемам конституционно-правовой ответственности как самостоятельного вида юридической ответственности. В работе обосновывается существование конституционно-правовой ответственности как самостоятельного вида юридической ответственности; устанавливается ее место в системе видов юридической ответственности. Сделан вывод о том, что институт ответственности – это сложный, межотраслевой институт, под которым предлагается понимать совокупность родственных за функциональным назначением охранных правовых норм, расположенных в разных отраслях права, рассчитанных на факты противоправного поведения субъектов права, привлечения их к юридической ответственности, возобновление правового порядка в системе общественных отношений, воплощения идей верховенства права и справедливости в практическую плоскость жизни.

Ключові слова: юридична відповідальність, норма права, інститут права, галузь права, конституційна відповідальність, судова відповідальність.

Інститут відповідальності є структурним елементом системи права, який виступає в якості одного з його компонентів, і як наслідок актуалізується дослідження системи права. Так, О. С. Іоффе та М. Д. Шаргородський визначали систему права як “сукупність галузей права, диференційованих на основі притаманних їм особливостей, які відповідають специфіці системи суспільних

відносин даної соціально-економічної формації” [2, с. 346].

Шульга А. М. розуміє систему права як внутрішню структуру права, яка виражається в єдності та узгодженості всіх діючих норм права даної держави, а також в їх розподілі по галузях і інститутах права. Системність масиву всіх діючих норм права проявляється в їх єдності, взаємоузгодженості, несуперечності [3, с. 52].

Професор Скакун О. Ф. розглядає систему права більш широко та визначає як об’єктивно обумовлену системою суспільних відносин внутрішню структуру права, яка складається із взаємозалежних норм, логічно розподілених за галузями, підгалузями та інститутами. До основних ознак системи права автор відносить: обумовленість реально існуючою системою суспільних відносин. Вона не може створюватися на суб’єктивний розсуд людей, існує об’єктивно;

органічну цілісність, єдність і взаємозв’язок правових норм, а не їх випадковий набір. Норми права, з яких складається система права, не можуть функціонувати ізольовано. Вони взаємно узгоджені та цілеспрямовані;

структурну багатоманітність. Це означає, що система права складається з неоднакових за змістом й обсягом структурних елементів, які логічно об’єднують, розташовують нормативний матеріал у певній функціональній спрямованості [4, с. 364].

Структура системи права – це її вну-

трішній устрій. Розкрити структуру права можна лише, з одного боку, через поділ її на окремі взаємопов'язані елементи, а з іншого – через інтегрування (об'єднання) норм права в єдину систему. Головними структурними елементами системи права є норми права, інститути права, підгалузі права, галузі права [5, с. 258-259].

При цьому в структурі системи права більшість авторів виділяє такі елементи, як галузь, підгалузь, інститут, норма. Інші науковці, наприклад Кірімова О. А., поряд з інститутом права виділяють ще такий структурний елемент системи права, як субінститут, який входить у структуру деяких інститутів права.

Виходячи з аналізу поглядів вчених система права в юридичній науці розглядається як внутрішня будова права, яка характеризується узгодженістю впорядкованістю та взаємозалежністю різних елементів: норм, інститутів, підгалузей, галузей.

У цьому контексті особливу увагу варто зосередити на розгляді поняття інституту права як такого. Так В. В. Копейчиков зазначає, що є різні визначення інституту права. Його розглядають як:

- певну сукупність правових норм, що регулюють однорідні суспільні відносини, пов'язані між собою як якісно самостійна відокремлена група;

- сукупність норм права, таких суттєвих і самостійних, що утворюють окремий інститут права в межах комплексної галузі права (наприклад, морського права);

- сукупність правових норм, що регулюють окремий вид чи рід суспільних відносин і становлять відокремлену частину галузі права.

До ознак інституту права належать: наявність сукупності нормативних приписів; юридична однорідність названих приписів; об'єднання правових норм стійкими законодавчими зв'язками, які відбиваються в юридичних приписах і в цілому в юридичній конструкції.

На думку автора, інститут права можна визначити як відокремлену групу взаємозв'язаних правових норм (приписів), що регулюють певний вид чи рід суспільних відносин і утворюють самостійний елемент системи права [6, с. 120-121].

Кравчук М. В. пише: “Інститут права – це відокремлена система юридичних норм, які регулюють певну групу однорідних суспільних відносин, це сукупність таких суттєвих і самостійних норм права, що утворюють окремий інститут права в межах галузі права. Інакше – це частина норм певної галузі чи підгалузі права, яка регулює конкретний вид чи сторону однорідних відносин” [7, с. 155].

Інститут права регулює окрему ділянку, фрагменти, сторони суспільного життя. Він є складовою частиною однієї або кількох галузей права, характеризується тим, що: регулює вид більш чи менш значущих суспільних відносин; є логічно замкнутою, відокремленою сукупністю норм; функціонує автономно, тобто має можливість здійснювати регулювання суспільних відносин незалежно від інших інститутів права (це не означає, що інститут права не має зв'язків з іншими інститутами права) [5, с. 258-259].

Серед інститутів права автори розрізняють: галузеві (інститут громадянства, інститут спадкування), тобто кожний з них має власний предмет, метод правового регулювання та правовий режим; міжгалузеві (інститут відповідальності, інститут права власності), тобто до його складу входять норми різних галузей права; комплексні (інститут права власності складається з інститутів власності українського народу, державної, приватної та комунальної власності), тобто до його складу входять менші за обсягом інститути. Крім того, залежно від підстав, інститути права поділяються: за галузевою належністю – конституційне, цивільне, адміністративне, кримінальне та інші галузі права; у залежності від ролі, яку вони виконують, – предметні і функціональні; у залежності від відносин, що вони регулюють, – матеріальні і процесуальні; залежно від закріплення загальних понять, принципів, завдань чи спеціальних зобов'язань – загальні і спеціальні; за спрямованістю дії – регулятивні і правоохоронні. Споріднені інститути утворюють підгалузі права, які є більшими за обсягом ніж інститут права, але водночас залишається у межах певної галузі права [8, с. 136].

Виходячи з розгляду загального поняття інституту в системі права, необхідно окреслити поняття інституту відповідальності. Майже в усіх без винятку визначеннях інституту відповідальності наголошується, що це явище є міжгалузевим та складним за своєю структурою.

Так, Б. Т. Базилев зазначає, що інститут відповідальності є загальним, комплексним за змістом (що складається з норм різних галузей), своєрідним по структурі (що включає в себе інститути і цілу галузь), охоронним за призначенням, функціональним інститутом права [9, с. 47].

Чірков А. П. вказує, що інститут відповідальності належить до функціональних міжгалузевих комплексних інститутів, що здійснюють "наскрізну" регламентацію найважливіших відносин, пов'язаних із залученням правопорушника до відповідальності. Тим самим, на його думку, цей інститут обслуговує різні галузі права [10, с. 15].

З позиції Р. А. Хачатурова та Р. Г. Ягтяна, інститут відповідальності регулює відносини, які держава закріплює і розвиває, а також відносини, що виникають з правопорушень [11, с. 132]. Таке визначення інституту відповідальності авторами обумовлено широким розумінням самого поняття відповідальності, яке включає як негативний так і позитивний аспекти.

На підтвердження тези щодо міжгалузевості інституту відповідальності пропонуємо розглянути думки деяких авторів щодо інституту відповідальності в різних галузях права.

Так, Д. М. Лук'янець визначає інститут адміністративної відповідальності як сукупність норм, що визначають структуру, принципи і правила функціонування механізму реалізації в адміністративному порядку санкцій правових норм, які мають форму стягнень або, іншими словами, інститут адміністративної відповідальності представляє собою нормативну модель механізму реалізації в адміністративному порядку санкцій правових норм, які мають форму стягнень [12, с. 12].

Борисова В. І., Баранова Л.М., Жилінкова І. В., досліджуючи інститути цивільного права, зазначають, що цивільно-правова

відповідальність є інститутом цивільного права, в якому реалізуються, зокрема, загальні функції юридичної відповідальності, особливості прояву яких у даному випадку обумовлюються метою застосування цивільно-правової відповідальності [13, с. 268].

На думку В. Ф. Погорілко та В. А. Федоренко, конституційно-правова відповідальність є функціональним інститутом конституційного права, що об'єднує сукупність конституційно-правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері проспективної та ретроспективної юридичної відповідальності деліктоздатних суб'єктів за порушення норм конституційного права України [14, с. 520].

Отже, виходячи з аналізу наукових позицій авторів, що працюють у цьому напрямку, можна зробити висновок, що інститут відповідальності – це складний, міжгалузевий інститут, під яким пропонується розуміти сукупність споріднених за функціональним призначенням охоронних правових норм, розташованих у різних галузях права, розрахованих на факти протиправної поведінки суб'єктів права, притягнення їх до юридичної відповідальності, відновлення правового порядку у системі суспільних відносин, втілення ідей верховенства права та справедливості у практичну площину життя.

Вважається, що інститут відповідальності споконвічно мав своїм призначенням забезпечення справедливого застосування покарання до винної особи. При цьому, як зазначив Гоббс, «істотною особливістю покарання є те, що воно є зло, заподіюване державною владою» [13, с. 244]. Але для того, щоб зі сторони влади не було сваволі і, відповідно, збільшення «зла», то застосування покарання повинне бути поставлене у відповідні процесуальні межі, з урахуванням процесуальних дій по вислуховуванню обвинувачуваного та по оцінці зробленого діяння.

Таким чином, інститут відповідальності не тільки носив каральне значення, але й надавав можливість забезпечувати визначені права обвинувачуваного, його правове положення в області юрисдикції: винний мав право бути вислуханим, доводити свою невинність, заявляти клопотання, тобто

одержував деякі гарантії проти необґрунтованого карального впливу.

У відповідності до тлумачення В. Даля термін «відповідальність» є похідним від дієслова «відповідати» (дати відповідь, подати звістку, відгукнутися, заперечити, відповісти) і означає «обов'язкову поруку під страхом відповіді, стягнення» [15, с. 717]. Згідно з тлумаченням С. Ожегова, відповідальність – це «необхідність, обов'язок відповідати за свої дії, вчинки, бути відповідальним за них» [16, с. 412].

У правовій літературі за основу терміну «відповідальність» береться переважно відповідна міра стягнення з порушника боргу, обов'язку [17, с. 6].

Першою галуззю права, що сприйняла поняття відповідальності, було державне (нині – конституційне) право. Наприклад, воно вперше зустрічається в Указі Петра I «Про владу і відповідальність Сенату» від 2 березня 1711 р. [18, с. 642-643]. Пізніше, у XIX ст., поняття відповідальності засвоюється іншими профілюючими галузями права – кримінальним і цивільним правом. Що стосується адміністративного права, то це поняття входить у науку та законодавство у XX столітті.

У теорії права найбільш сталою є точка зору про визнання декількох видів юридичної відповідальності – цивільної, кримінальної, адміністративної, дисциплінарної. Разом з тим відзначають наявність і деяких видів соціальної відповідальності – моральної, суспільної, професійної та інших. Тобто проблему юридичної відповідальності традиційно прийнято вважати проблемою матеріального права.

Звичайно ж, юридична відповідальність закріплюється юридичними нормами, що надає їй формально визначений характер. Це виражається в законодавчому закріпленні: а) вимог, які пред'являються до учасників суспільних відносин; б) невідгідних наслідків за невиконання цих вимог; в) властивостей суб'єкта права, які є передумовами накладання на нього відповідальності (дієздатність, осудність та ін.); г) склад правопорушення як підстави відповідальності.

Більшість дослідників у якості критерію

поділу юридичної відповідальності на види використовує предмет і метод відповідних галузей права, а універсальним інструментом підтвердження самостійності конкретного виду юридичної відповідальності визнають перевірку на наявність у правовій системі, що відповідає певному виду юридичної відповідальності самостійної галузі права (тобто галузі права, що має свої власні предмет і метод) [17, с.6].

Цей підхід до класифікації юридичної відповідальності, який можна умовно позначити як галузевий, є домінуючим у сучасній теорії права. Галузевий підхід, на нашу думку, не дає відповіді на багато актуальних питань класифікації юридичної відповідальності, що виникли у зв'язку з розвитком і ускладненням суспільних (особливо економічних) відносин у країні і, як наслідок, ускладненням системи права. Буквально декілька десятиліть тому в системі юридичної відповідальності визначали лише кримінальну, адміністративну, дисциплінарну, цивільно-правову відповідальність, проте зараз у юридичній літературі зустрічаються згадки про конституційну, фінансову й інші види юридичної відповідальності. У навчальних посібниках по практично будь-якій із галузевих юридичних дисциплін можна знайти розділ про відповідний вид юридичної відповідальності. Чи обумовлено таке «розповзання» галузевої юридичної відповідальності об'єктивними факторами?

Розвиток у пострадянський період цілого ряду галузей законодавства, у тому числі екологічного, податкового, митного, бюджетного, муніципального і ряду інших, поставило питання про можливість виділення і відповідних видів юридичної відповідальності [18, с. 293-296; 19, с. 89-99; 20, с. 491-516; 21; 22; 23; 24; 25, с. 104-178; 26; 27, с. 263; 28, с. 299; 29, с. 126-139; 30, с. 290-317; 31; 32]. Галузевий підхід зі своєю концепцією походження самостійного виду юридичної відповідальності від самостійної галузі права формально допускає існування юридичної відповідальності у кожній галузі права, яка визнається самостійною, виходячи із загальнотеоретичного вчення про предмет і метод права. Проте найбільш

консервативні прибічники галузевого підходу негайно відреагували на спроби вчених нових видів юридичної відповідальності ввести відповідні правові категорії в науковий обіг, проголошення концепції «традиційних» і «нетрадиційних» видів юридичної відповідальності. Наслідуючи вказану концепцію, не усі самостійні галузі мають право на свою власну юридичну відповідальність, а тільки основні чотири: цивільне, кримінальне, адміністративне, трудове, а теза про самостійність юридичної відповідальності в інших галузях права ще не достатньо вивчена.

Концепція «традиційних» видів відповідальності як елемент галузевого підходу, на нашу думку, спричиняє за собою виникнення серйозного внутрішнього протиріччя самого галузевого підходу. Вказана концепція припускає, що, окрім предмета і методу галузі права, є ще якийсь критерій, що дозволяє одним галузям права мати в арсеналі свою власну галузеву відповідальність, а іншим – ні, попри те, що і ті, й інші мають і свій власний предмет, і свій специфічний метод. Галузевий підхід не дає відповіді на питання про те, що це за додатковий критерій і яким чином він пов'язаний із специфікою предмету і методу відповідної галузі права. Більше того, більшість представників галузевого підходу взагалі заперечують наявність яких-небудь інших, окрім самостійного предмету і методу, критеріїв виділення самостійних видів юридичної відповідальності. Галузевий підхід не пояснює і наявність у деяких галузях права окремо двох самостійних видів юридичної відповідальності (у сфері трудових відносин існує і матеріальна, і дисциплінарна відповідальність). Така ситуація спростовує формулу «одна галузь права – один вид відповідальності». Так, Д. О. Липинський, погоджуючись із тим, що окрім предмета і методу правового регулювання в якості класифікуючого критерію може бути використана система принципів певної галузі права, а також звертаючи увагу на те, що у рамках трудового права існує як матеріальна, так і дисциплінарна відповідальність, все одно наполегливо повторює, що при поділі відповідальності на види мають значення

лише предмет і метод [33, с. 27-37].

Але і прибічники «нетрадиційних» видів юридичної відповідальності, як правило, також не наводять жодних аргументів на користь самостійності відповідного виду юридичної відповідальності, окрім традиційних аргументів про самостійність відповідної галузі права (у цьому сенсі вони також можуть бути віднесені до представників галузевого підходу). Замість того, щоб спробувати знайти нові підстави класифікації юридичної відповідальності і встановити критерії відмежування від «традиційних» видів юридичної відповідальності, вони вказують на комплексний характер відповідного інституту відповідальності і пропонують включити в такий інститут елементи «традиційних» видів відповідальності, що також не можна визнати обґрунтованим. Який сенс у виділенні нового виду юридичної відповідальності, якщо він зводиться лише до простої суми елементів вже відомих правових інститутів.

Не можна не визнати те, що галузевий підхід до класифікації юридичної відповідальності висунув ряд початкових положень, які можуть бути використані при подальшому вивченні питання про поділ юридичної відповідальності на самостійні види.

По-перше, складно не погодитися з висуненим галузевим підходом тезою про наявність певного зв'язку між видом відповідальності і предметом, і методом відповідної галузі права. Існування санкцій у різних галузях права обумовлено необхідністю досягнення цілей правового регулювання в певній сфері відносин. Мета застосування галузевих санкцій співпадає з метою галузевого правового регулювання. Наприклад, цивільне право покликане регулювати майнові і пов'язані з ними немайнові відносини. Схожа мета і у цивільно-правових санкцій, які забезпечують дотримання цивільно-правових норм, що, зрештою, спрямоване на ефективне регулювання відповідних цивільних відносин. Проте цивільно-правові санкції не зможуть забезпечити дотримання норм, скажімо, конституційного, трудового або адміністративного права. У цих галузях існують свої

власні санкції, особливості яких обумовлені особливостями відносин, що складають предмет певної галузі права. Дійсно, застосування такого примусового заходу, як зауваження, яке є ефективним, але у сфері регулювання трудового права буде безсиле у сфері регулювання цивільного права. Примус у праві не є однорідною категорією, він набуває специфічні форми в різних сферах правового регулювання, що обумовлено не лише особливостями предмета відповідної галузі, але і ціллю правового регулювання певних правових відносин (наприклад, у цивільному праві – забезпечення нормального господарського обороту, стабільність майнової сфери, в адміністративному праві – ефективність публічного управління і так далі). На жаль, прибічники галузевого підходу не пішли далі за встановлення зв'язку між предметом галузі і видом відповідальності, що призвело до тупикової ситуації при виникненні проблеми «нетрадиційних» видів відповідальності.

По-друге, у рамках галузевого підходу отримав розвиток тезис про існування двох видів відповідальності, які забезпечують дотримання норм усіх інших галузей права (кримінальна і адміністративна відповідальність), а також власне галузевих видів юридичної відповідальності (цивільно-правова, дисциплінарна, матеріальна). Проте прибічники галузевого підходу часто необгрунтовано відмовляють в існуванні «Нетрадиційних» видів відповідальності на тій основі, що охоронні галузі права забезпечують дотримання норм усіх галузей права, що робить безглуздом виділення спеціальних видів юридичної відповідальності.

У контексті досліджуваного питання доцільно згадати рішення Конституційного Суду України від 30 травня 2001 року № 7-рп/2001 [34], яким Суд роз'яснив, що положення пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України [35] треба розуміти так, що ним безпосередньо не встановлюються види юридичної відповідальності. За цим положенням виключно законами України визначаються засади цивільно-правової відповідальності, а також діяння, що є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями як

підстави кримінальної, адміністративної, дисциплінарної відповідальності, та відповідальність за такі діяння. Зазначені питання не можуть бути предметом регулювання підзаконними нормативно-правовими актами [36, с. 646-647].

Висновки. Таким чином, зазначеним рішенням Конституційний Суд України не лише спростував позицію тих дослідників, хто визнавав існування лише тих видів відповідальності, що зазначені у названій нормі Конституції України, але й надав змогу в законах встановлювати й інші, крім названих у п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України, види відповідальності. Окрім цього, цікавою є норма ст. 91 Закону України «Про Конституційний Суд України» відставка за власним бажанням Президента України, якому пред'явлено звинувачення, є підставою для закриття конституційного провадження у справі. Притягнення цієї особи до судової відповідальності здійснюється в такому разі у загальному порядку [37].

Література

1. Носков С. А. Институт юридической ответственности : дисс. ... канд. юрид. наук / Сергей Александрович Носков. – Тольятти, 2000. – 178 с.
2. Иоффе О. С. Вопросы теории права / О. С. Иоффе, М. Д. Шаргородский. – М. : Юрид. лит., 1961. – 381 с.
3. Шульга А. М. Теория государства и права : пособие для подготовки к государственному (выпускному) экзамену / А. М. Шульга. – Х., 2000. – 115 с.
4. Скакун О. Ф. Теория держави і права : підручник / О. Ф. Скакун. – Харків : Консум, 2001. – 664 с.
5. Загальна теорія держави і права: / М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Богачова та ін. ; за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. – Харків : Право, 2002. – 432 с.
6. Правознавство : підручник / В. І. Бобир, С. Е. Демський, А. М. Колодій та ін.; за ред. В. В. Копейчикова, А. М. Колодія. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 748 с.
7. Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права : навчальний посібник / М. В. Кравчук. – 3-те

вид., змін, й доп. – Тернопіль : Карт-бланш, 2002. – 247 с

8. Кириченко В. М. Теорія держави і права : модульний курс : навч. посіб. /- В. М. Кириченко, О. М. Куракін. – К. : Центр учбо-вої літератури, 2010.–264 с.

9. Базылев Б. Т. Юридическая ответственность (теоретические вопросы) /- Б. Т. Базылев. – Красноярск : Изд-во Краснояр. ун-та, 1985. – 120 с.

10. Чирков А. П. Ответственность в системе законодательства : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история государства и права ; история политических и правовых учений / А. П. Чирков. – М., 1989. – 26 с.

11. Хачатуров Р. Л. Юридическая ответственность / Р. Л. Хачатуров, Р. Г. Ягутян. – Тольятти : Акцент, 1995. – 200 с.

12. Лук'янець Д. М. Розвиток інституту адміністративної відповідальності : концептуальні засади та проблеми правореалізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Д. М. Лук'янець. – Київ, 2007, – 39 с.

13. Борисова В. І. Цивільне право України : навчальний посібник : у 2 т. – Т. 1 /- В. І. Борисова, Л. М. Баранова, І. В. Жилінкова ; за заг. ред. В. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 480 с.

14. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підручник : у 2 т. – Т. 1 /- В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко ; за заг. ред. В. Ф. Погорілка. – К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2006. – 544 с.

15. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка / В. Даль. – М. : Цитадель, 1998. – Т. 2. – 777 с.

16. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов. – М. : Русский язык, 1984. – 816 с.

17. Гальперин М. Л. Ответственность в гражданском судопроизводстве: актуальные вопросы теории и процессуальной политики : монография / М. Л. Гальперин. – М. : Волтерс Клувер, 2011. – 256 с.

18. Конституційне право України : по-

сібник для підготовки до іспиту / Ю. Г. Барабаш, Л. К. Байрачна, І. І. Дахова та ін. ; за заг. ред. Ю. Г. Барабаша. – Харків : Право, 2012. – 304 с.

19. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підручник / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К. : Наукова думка ; Прецедент, 2006. – 344 с.

20. Теліпко В. Е. Конституційне та конституційно-процесуальне право України / В. Е. Теліпко. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 568 с.

21. Мельник О. В. Конституційно-правова відповідальність вищих органів державної влади : Дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право» /- О. В. Мельник. – Київ, 2000. – 175 с.

22. Краснікова О. В. Конституційна відповідальність в системі захисту правового статусу суб'єктів місцевого самоврядування : Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 «Конституційне право» / О. В. Краснікова. – Одеса, 2003. – 197 с.

23. Полевий В. І. Конституційна відповідальність політичних партій в Україні : Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 «Конституційне право» / В. І. Полевий. – Київ, 2004. – 202 с.

24. Червяцова А. О. Конституційно-правова відповідальність в системі видів юридичної відповідальності: теоретико-правовий аспект: Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 «Конституційне право» / А. О. Червяцова. – Харків, 2004. – 202 с.

25. Логвінова М. В. Цивільна та сімейно-правова відповідальність батьків (осіб, які їх замінюють за правопорушення, вчинені неповнолітніми) : монографія /- М. В. Логвінова. – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2009. – 206 с.

26. Дмитренко Е. С. Коментар до законодавства про фінансово-правові санкції / Е. С. Дмитренко. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 416 с.

27. Петров В. В. Экологическое право России : учебник / В. В. Петров. – М., 1996. – 557 с.

28. Ерофеев Б. В. Экологическое право России : учебник / Б. В. Ерофеев. – М. : Эксмо, 2009. – 464 с.

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено загальнотеоретичним проблемам конституційно-правової відповідальності як самостійного виду юридичної відповідальності. У роботі обґрунтовується існування конституційно-правової відповідальності як самостійного виду юридичної відповідальності; встановлюється її місце в системі видів юридичної відповідальності. Зроблено висновок про те, що інститут відповідальності – це складний, міжгалузевий інститут, під яким пропонується розуміти сукупність споріднених за функціональним призначенням охоронних правових норм, розташованих у різних галузях права, розрахованих на факти протиправної поведінки суб'єктів права, притягнення їх до юридичної відповідальності, відновлення правового порядку у системі суспільних відносин, втілення ідей верховенства права та справедливості у практичну площину життя.

SUMMARY

The article is sanctified to the general theoretic problems of constitutionally-legal responsibility as an independent type of legal responsibility. Existence of constitutionally-legal responsibility is in-process grounded as an independent type of legal responsibility; her place is set in the system of types of legal responsibility. Drawn conclusion that an institute of responsibility is a difficult, inter-branch institute, under that it is suggested to understand totality of the family after the functional setting of guard legal norms, located in the different fields of law, counted on the facts of protounlawful behavior of legal, bringing in of them subjects to legal responsibility, proceeding in a legal order in the system of public relations, embodiment of ideas of supremacy of right and justice in the practical plane of life.

29. Кобецька Н. Р. Екологічне право України : навчальний посібник / Н. Р. Кобецька. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 352 с.

30. Екологічне право України. Академічний курс : підручник / Ю. С. Шемшученко, М. В. Краснова, П. Ф. Кулинич та ін. ; за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Юридична думка, 2008. – 720 с.

31. Алексеев И. А. Муниципально-правовая ответственность как комплексный институт юридической ответственности / И. А. Алексеев // Государство и право. – 2006. – № 7. – С. 90-99.

32. Алексеев И. А. Муниципально-правовая ответственность как самостоятельный вид юридической ответственности /- И. А. Алексеев. – Ростов-на-Дону : Изд-во Северо-Кавказского научного центра высшей школы, 2006. – 445 с.

33. Липинский Д. А. О системе права и видах юридической ответственности /- Д. А. Липинский // Правоведение. – 2003. – № 2. – С. 27-37.

34. Рішення Конституційного Суду України від 13 липня 2001 року № 11-рп/2001 у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Всеукраїнський Акціонерний Банк» щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-01>.

35. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

36. Конституція України. Науково-практичний коментар / В. Я. Тацій, О. В. Петришин, Ю. Г. Барабаш та ін. – Х. : Право, 2012. – 1128 с.

37. Закон України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 року № 422/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 49. – Ст. 272.